

Рецензия
върху дисертационен труд за придобиване на ОНС доктор

Автор на дисертационния труд: **Петя Бойчева Атанасова**, докторант в редовна форма на обучение в Катедра „Биология“ на Факултет „Фармация“ към Медицинския университет „Проф. д-р Параскев-Стоянов“ - Варна

Тема на дисертационния труд: **Етноботаническо проучване на лекарствените растения в района на Северно Черноморско крайбрежие**

Рецензент: **д.б.н. Майя Петрова Стойнева–Гертнер**, професор в Катедрата по ботаника, Биологически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Представената рецензия е изготвена въз основа на заповеди на Ректора на МУ-Варна Р-109-333/06.08.2021 и Протокол 1/16.08.2021 г., с които съответно съм избрана за член на Научното жури и определена за официален прецензент по процедура за придобиване на ОНС доктор с кандидат Петя Бойчева Атанасова от МУ-Варна.

Представеният ми за рецензия дисертационен труд на Петя Атанасова (родена 03.01.1973 във Варна, магистър по Екология и биолог в МУ–Варна) обхваща 177 страници като е структуриран в 5 глави:

Въведение (2 стр.),

Литературен преглед (30 страници, с 4 подглави),

Материал и методи (8 стр., с 5 подглави),

Резултати и обсъждане (111 стр., с 14 подглави),

Заклучение (1 стр.),

Изводи (1 стр.) и

Литература (28 страници, 193 заглавия на кирилица и 189 на латиница, т. е. общо 382 източника, сред които има 12 законодателни документа и 16 интернет сайта).

Дисертационният труд е илюстриран с 68 фигури и графики и съдържа 14 таблици и 8 приложения, а освен това непосредствено след Съдържанието е представен и Списък на използваните пет съкращения. Към дисертационния труд като допълнителни глави 7-11 на

13 страници са включени Публикации и Участия, свързани с дисертацията (5 и 6 броя съответно), Приноси, Препоръки и Благодарности.

Темата на дисертационния труд е твърде интересна и допринася за запазване на традиционните знания, свързани с лечебните растения в непроучен в етноботаническо отношение регион – този на Северното Черноморско крайбрежие. Актуалността и значимостта на темата е подчертана от докторантката във Въведението и представения Литературен обзор и е мотивирана със съвременните тенденции за глобализация, загуба на устно предавани сведения на фона на увеличеното приложение на синтетични продукти и по-широката употреба на чужди растителни видове. Едва ли е необходимо при обсъждане на актуалността на темата да се коментира ролята на лечебните растения в живота на хората, особено като се има предвид, че според данните на Световната здравна организация (СЗО) те се използват от повече от 80% от населението на Земята. Самият факт, че те са обект на този дисертационен труд, е достатъчно показателен за неговата значимост. Това значение е още по-голямо с оглед изключителното биоразнообразие на България, в която са установени над 4100 вида висши растения, от които 842 вида от 444 рода и 118 семейства са лечебни. Допълнителна тежест на работата се придава от разширяването на обхвата на оползотворяването на лечебните растения като ефективни средства не само в лечението на различни заболявания на хора и животни, но и за профилактика и в бита на хората, включая интересни народни традиции и отровните растения. Историческият преглед е много подробен, логично построен и представен пригледно и съдържателно в отделните подраздели. Считаю, че докторантката Петя Бойчева е изготвила доста подробен литературен анализ като творчески е осмислила съществуващите научни данни и литература и е съумяла да ги представи ясно в обзора си.

Методите, подбрани за изпълнението на дисертационния труд, са научно-обосновани, стандартни и категорично водят до получаването на коректни научни резултати. Това позволява да се отговори на поставените пред дисертационния труд *цел* за осъществяване на етноботаническо проучване за приложението на лечебните растения за профилактика, лечение и в бита на местните жители от Северното ни Черноморско крайбрежие и свързаните с нейното изпълнение *задачи*. Самите задачи са ясно и точно формулирани, а

периодът на изследване (от 2014 до 2021 г.) е значително по-голям от стандартния за биологическите дисертации, базирани на теренни проучвания, две до тригодишен период. Това несъмнено е едно от достойнствата на тази работа и е позволило включването в анкетирането на общо 709 жители на 32 населени места (24 села и 8 града).

Използваните методи се разпределят в няколко групи като обхващат: 1) теренна социологическа работа по метода на анкетно проучване въз основа на техниката „лице в лице“ по специално създадена анкетна карта, включваща 4 основни раздела и 10 подраздела и 2) камерална обработка на получените резултати. Посочени са използваните нормативни документи при определянето на лечебните растения, лечебните им свойства и природозащитен статус. Етноботаническите проучвания са проведени въз основа на демографски анализ (възраст, пол, етническа принадлежност, образование, заетост, териториално разпределение). Достоверността на получените резултати се определя от прилагането на статистически анализ по три основни типа методи и на още два индекса и един коефициент за етнофармакологични и етноботанични изследвания. Използваният за изследване материал е напълно оригинален, а богатството на събраните материали несъмнено допринася за ценността на проучването, проведено в хода на дисертационния труд.

Получените оригинални и достоверни резултати очевидно са личен труд на дисертантката и са плод на нейната ботаническа култура, независимо от това, че при четенето на представения труд се виждат положителната роля и опитът на научния ръководител - проф. д-р Димчо Захариев и на научния консултант – проф. д-р Добри Иванов. Необходимо е да се отбележи с положителен знак и еднотипната последователност, с която са представени получените резултати, което позволява лесното им проследяване и сравняване. Тези получени резултати недвусмислено показват, че съществуват регионални и демографски различия в народното познание за лечебните растения и тяхната разнообразна употреба. Резултатът, че значителна част от знанието се съхранява от по-възрастните хора и в малките населени места е логичен, но и доста тревожен, доказващ още веднъж важността на проведеното изследване. Напълно приемливо е становището, че най-големият за страната брой използвани растения в Северно Черноморския район се определя до голяма степен от липсата на подобни задълбочени проучвания в останалите части на

страната. Ценна е създадената актуална база данни на използваните лечебни растения по различни показатели и изчислените количествени индекси, доказващи връзката на знанията на местното население за това приложение.

Повечето получени резултати са с приносен характер. Научните и научно-приложните приноси, посочени от дисертантката, се отнасят на първо място към категорията получаване на оригинални резултати и доказване на нови факти. Те неминуемо ще стане основа както за бъдещите изследвания във връзка с опазването и разумното използване на ресурса лечебни растения в цяла България, така и на бъдещи етноботанически проучвания за документирание и съхраняване на знанията за лечебните растения и връзката им с бита на местните общности при създаване на обща база данни, както е посочено в препоръките на труда. Напълно приемам основните приноса, формулирани от дисертантката.

Представените публикации във връзка с дисертацията са пет (носеци 39 вместо необходимите 30 точки, Q4 – SJR =0.19, IF=0.460 за *Botanica Serbica*, в която има две публикации през 2021 г.; Q3 – SJR =0.13 за *Research Journal of Pharmaceutical, Biological and Chemical Sciences*, в който има една публикация през 2018 г.), а участията са в шест научни форума, проведени в периода 2017-2019 (без да е посочено дали са доклади или постери).

Авторефератът е изготвен съгласно изикванията, обхваща 98 страници и точно отразява основните положения и научните приноси на дисертационния труд.

Към докторантката имам следните въпроси и препоръки за бъдещата ѝ работа:

- Защо описанието на физико-географската и на демографската характеристика на региона са включени в глава „Литературен преглед“, а не в глава „Материали и методи“ или като отделна глава на дисертационния труд?
- Защо целите и задачите са включени в глава „Литературен преглед“, а не са отделени в дисертационния труд?
- Защо има разлика в броя на задачите, свързани с поставената цел, описани в дисертационния труд (9) и в автореферата (5)?
- На стр. 6 в раздела „Таксономичен преглед“ не е спомената първата реална таксономична етноботаническа инвентаризация на лечебните растения

у нас на Ivancheva & Stancheva 2000, описана под номер 220. Този труд е цитран в текста значително по-късно. Прави впечатление, че по отношение на лечебните растения не е цитиран тритомникът на Петър Димков, в който има включени многобройни рецепти. За използването на водорасли и гъби у нас е цитиран само един труд, описващ ролята на глобализацията, но не са споменати още 4 статии, свързани с реалното традиционно и съвременно използване в България. В същия раздел е включена статия за приложението на лишеите, която ги разглежда в глобален мащаб, но не дава конкретни данни за България. Не е цитиран трудът на Харшбергер от 1895 г., посочен в първото изречение на Въведението във връзка с използването на термина „етноботаника“.

- При споменаването на развитието на етноботаниката в университетите на България реално е изпуснат Софийският университет.
- Липсва източникът за Фиг.1 – карта на изследвания район.
- При изписването на таксономичния статус на видовете, подвидовете и др. не се използва шрифт Италик според Международния кодекс на номенклатурата на водораслите, гъбите и растенията. Този шрифт се прилага само за родово и видово име.
- Защо глава „Заключение“ предшества Изводите?
- Някои библиографски описания не са на място в литературния списък – напр. публикация 200 на Koleva et al. е между публикации на авторите Domarew et al. и Eftimov et al.
- В цялата дисертация прекомерно е използван пълният член, а отделните забелязани дребни технически и правописни грешки няма да бъдат подробно описани тук, а ще бъдат дадени на докторантката като отделен списък.
- Тези въпроси и препоръки в никакъв случай не целят намаляване на достойнствата на работата, а са свързани с важната препоръка за бъдещо публикуване на резултатите и продължаване на изследванията по избрания проблем.

Нямам лични впечатления от лични срещи с дисертантката Петя Бойчева, но съм имала писмени контакти с нея в качеството ми на главен редактор на Годишника на СУ „Св. Климент Охридски“, Биологически факултет, Книга 2-Ботаника, в който тя е публикувала.

В заключение бих искала да отбележа, че представеният дисертационен труд заедно с публикациите на Петя Бойчева Атанасова отговаря на изискванията на *ЗРАСП в Република България и на Правилника за развитие на академичния състав в МУ Варна за присъждане на ОНС Доктор, като са спазени всички условия за обучение на докторанти*. Целият труд е написан много интелигентно, оформен е с много добре организирани графики и таблици и показва отличната литературна осведоменост на дисертантката като се основава на подходящи методи, предопределящи достоверността на получените оригинални резултати с приносен характер. Поради това препоръчвам на членовете на уважаемото Научно жури да оценят по достойнство представения дисертационен труд като присъдят на Петя Бойчева Атанасова образователната и научна степен *доктор*.

София, 17.09.2021

Подпис:

(проф. М. П. Стойнева-Гертнер, д.б.н.)